

Toekomst Cultuureducatie: die maken we samen!

Bestuurlijk Kader Cultuur
en Onderwijs Overijssel

Ambassadeur **Erik Scherder**

Stoppen met al die losse projecten

"Samenwerken aan zo actief mogelijke hersenstammetjes"

Doel 1 Bestuurlijk Kader

15 gemeenten en 30 onderwijskoepels
ondertekenen in 2019

Hoe verder?

"Bestuurlijk Kader opent deuren, maar
daarna moet je lokaal 'gewoon gaan!'

Inhoud

4

**"Het basis-
onderwijs moet
flink op de schop"**

23

**Rijnbrink onder-
steunt lokale
convenanten**

- 3 Hester Maij:**
"Het is onze taak om onze kinderen te begeleiden naar de wondere wereld van de toekomst!"
- 6 10-jarig pianotalent Evander Eijsink:**
"Alle kinderen moeten creatief kunnen zijn!"
- 8 Bestuurlijk Kader in 8 belangrijke stappen**
- 10 Coby Zandbergen:**
"Het begint allemaal bij stabiel cultuuronderwijs!"
- 14 Martine Bauhaus:**
Lokaal aan de slag

- 15 Inspiratie van Overijsselse bodem:**
succesvolle initiatieven op het gebied van cultuureducatie
- 18 Sibyl Heijnen:**
"Bestuurlijk Kader draagt bij aan betere samenleving!"
- 20 Wethouder Jan Uitslag:**
Vraaggerichte cultuureducatie-aanpak in gemeente Dalfsen zorgt voor meer keuzevrijheid

**'Creatief Coderen' bij
Roombeek Cultuurpark
in Enschede**

12

**"Gedreven mensen
die niet loslaten: dat
hebben we nodig!"**

Voorwoord

Goed cultuuronderwijs is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid!

Als ik met mijn kinderen het Openluchtmuseum of het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid bezoek, dan word ik teruggeworpen in mijn jeugd. Een feest der herkenning! Wat in mijn tijd gewoon was, zijn nu museumstukken geworden. Mijn kinderen vinden die vermakelijk.

'Welkom in de wondere wereld': In 1989 liet het Huis van de Toekomst het grote publiek zien hoe technologie in de dagelijkse woonomgeving kon worden toegepast. Veel zaken vinden we nu, 30 jaar later, heel normaal: een beeldtelefoon, telewinkelen en een personal computer.

Het is goed zo nu en dan eens stil te staan bij de wereld waarin we leven. Als dit het tempo is waarin we ons ontwikkelen, hoe zal de wereld van onze kinderen er dan over 30 jaar uitzien?

Deze wondere wereld vraagt om inspelen op veranderingen, om kritische mensen met creatieve en inventieve oplossingen. Het is onze taak, als schoolleider, als wethouder en als ouders om onze kinderen daarin te begeleiden.

Goed cultuuronderwijs is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid. Ik ben ervan overtuigd dat een langdurige aanpak en commitment van gemeenten, onderwijs en provincie nodig is om cultuureducatie een structurele plaats te geven en naar een hoger plan te tillen. Daarom vraag ik aan gemeenten en het onderwijs om met mij het Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs Overijssel voor langere tijd te tekenen.

In de periode tot 2021 willen we met alle gemeenten en scholen die het Bestuurlijk Kader hebben getekend, lokale convenanten afsluiten. Daarin staan concrete afspraken over cultuuronderwijs in die gemeenten en op de scholen.

Laten we de kinderen in Overijssel alle kansen bieden om vaardigheden te leren als creativiteit, een kritische blik en een zelfbewuste houding. Zo creëren we toekomstige inwoners van Overijssel, die de vraagstukken van morgen kunnen aanpakken. Hieruit kan zomaar een nieuwe Steve Jobs opstaan, die ons alle prachtige dingen laat zien die deze wonderlijke wereld waarin we leven, te bieden heeft.

Hester Maij, gedeputeerde Cultuur
van de provincie Overijssel

Erik Scherder is
ambassadeur van het
Overijssels Bestuurlijk Kader
Cultuur en Onderwijs

Erik Scherder, hoogleraar neuropsychologie

“Hersenen willen o zo graag meedoen!”

Erik Scherder, hoogleraar neuropsychologie aan de VU, steekt zijn aanstekelijke enthousiasme voor cultuureducatie niet onder stoelen of banken. In zijn boeken, op televisie en in zijn colleges toont hij ons keer op keer een kijkje in onze hersenpannen, die oplichten in de mooiste felle kleuren naarmate we creatief bezig zijn! Een ambassadeur pur sang die we graag verwelkomen om ook in Overijssel samen te werken aan zo actief mogelijke hersenstammetjes.

en doet aan error monitoring (het proces waarbij de hersenen registreren of er iets fout gaat en waar nodig corrigeren). Het is een schitterende actie, creatief bezig zijn. Dat zag ik vroeger ook al bij mijn drie kinderen. Wij hadden juist daarom een aparte knutselkamer met een grote tafel in het midden, waar alles lekker kon blijven liggen. Daar is heel wat af geknutseld!”

Activerende verbinding in de politiek

“De afgelopen jaren ben ik ervan overtuigd geraakt dat het basisonderwijs flink op

de schop moet. We moeten stoppen met het denken in hokjes en vooral de verbinding zoeken tussen de verschillende vakken om het neurale netwerk in kindereinen veel meer te activeren. Neem het rekenonderwijs achter het bureau. Ga lekker met hoepels springen in de gymzaal om kinderen de tafels bij te brengen, daar leren ze veel meer van dan ze weer een nieuw wiskunde probleem voor te leggen.”

“Ik pleit er dus voor dat gescheiden loketten en portefeuilles binnen de provincie en de gemeenten veel meer gaan samenwerken. Ga vanuit het onderwijs, de cultuur en de sport met elkaar in gesprek en zoek de verbinding op. Er wordt nu nog teveel in losse projecten gewerkt, maar de structurele aanpak ontbreekt. Ik denk dat input vanuit de politiek nodig is om structurele veranderingen hierin teweeg te brengen. Zo’n Bestuurlijk Kader is dus erg belangrijk om iedereen mee te nemen.”

“Neuronen die vuren, zoeken hun burens.” Dat is mijn vertaling van de vrij briljante uitspraak van de Canadese neuropsycholoog Donald Hebb. Je moet zenuwcellen in jonge breinen lekker hard laten werken! Dat doe je door een rijk en gevarieerd programma aan kunst en cultuur aan te bieden. Als prikkels nieuw en uitdagend en soms ook moeilijk zijn, dan doen bepaalde delen van de hersenen heel graag mee!”

Activeren in een vroeg stadium

“Cultuuronderwijs is van vitaal belang voor de hersenontwikkeling van onze jeugd. Als je ziet hoeveel hersenactiviteit er ontstaat bij het kijken naar een mooi toneelstuk of een kleurrijk schilderij, dat is fantastisch! Allerlei gebieden in het brein worden geactiveerd, waardoor er nieuwe verbindingen ontstaan. Op zo’n manier draagt cultuuronderwijs in die eerste belangrijke levensfase zelfs bij aan het voorkomen van hersenziekten op latere leeftijd.”

Aanspreken van fantasie

“Als kinderen zelf kunst maken, ontstaat er nog meer betrokkenheid in de hersenstam en raakt de hele schors actief. Zo worden motorische vaardigheden aangesproken en wordt het gebied geactiveerd dat leidt tot het nemen van initiatieven. Een kind dat voor zijn kunstwerk staat en nadenkt over wat er nog bij moet of wat hij anders wil, spreekt zijn fantasie aan

“Iedereen moet zijn talent kunnen ontwikkelen!”

Hij mag dan nog maar tien jaar oud zijn, Evander Eijsink uit Hengelo heeft al op meer podia gestaan en meer beroemde mensen ontmoet dan menig volwassene. Dat heeft hij te danken aan zijn buitengewone talent op de piano. Evander speelt moeiteloos de meest ingewikkelde ouvertures en sonates op zijn vleugel in de huiskamer bij zijn ouders thuis. Als hij eenmaal achter zijn piano zit, is hij er bijna niet meer achter weg te slaan! Ondanks zijn jonge leeftijd is Evander zich al bewust van zijn bevoorrechte positie. Toen hij vorig jaar de Talentprijs Overijssel won, maakte hij van de gelegenheid gebruik om een oproep te doen aan minister-president Rutte. Hij vroeg het kabinet meer geld te investeren in cultuuronderwijs, zodat alle kinderen zich in de toekomst net als hij kunstzinnig kunnen ontwikkelen.

Evander Eijsink is onze speciale ambassadeur. Hij vertegenwoordigt de stem van de nieuwe generatie.

“Ik vind het heel leuk dat ik goed piano kan spelen. Ik heb er eigenlijk altijd wel plezier in en heb er al veel bijzondere dingen door meegemaakt. In mijn klas doen niet veel kinderen iets met muziek of andere kunstzinnige dingen. Dat vind ik wel jammer, want je leert er veel van. Ik heb het er vaak met mijn ouders over gehad. Zo kwam ik op het idee om aan meneer Rutte te vragen meer geld aan basisscholen te geven. Dan kunnen ook kinderen die niet door hun ouders worden gestimuleerd, leren om iets met kunst te doen. Ik kreeg een leuke brief terug van de minister-president waarin hij belooft dat het kabinet zal investeren in cultuuronderwijs op basisscholen, dus mijn oproep is niet voor niks geweest!”

Van Nokia-tune tot Bach

“Mijn ouders hebben verteld dat het begon met een klein keyboardje toen ik drie jaar oud was. Ik kon blijkbaar toen al deuntjes van de televisie naspelen. Ik vind het nog steeds leuk om dingen na te spelen. Gisteren heb ik bijvoorbeeld een uur lang geïmproviseerd op de Nokia-beltoon van mijn moeder. Ik voegde er elke keer een paar noten aan toe in het idioom van Bach, totdat je bijna niet meer kon horen wat de oorspronkelijke toon was. Dat vind ik heel leuk om te doen.”

De veer van Mozart

“Ik ben trots op alle prijzen die ik al heb gewonnen. Ik heb op mijn kamer een hele kast vol! Het mooiste vind ik de beker die ik kreeg bij de Talentprijs Overijssel. Het onderste deel is van glas en bovenop ligt een zilverkleurig veertje. Volgens mij moet het een veertje voorstellen dat op het water dwarrelt. Het doet me aan Mozart denken; die gebruikte van die mooie veren om zijn muziek mee op te schrijven.”

Componeren

“Ik speel ook toneel bij Theatergroep Barst. We maken elk jaar een film, en ik mocht daar dit jaar de pianomuziek voor componeren. De film is heel gaaf geworden! Ik heb ook Brigitte geholpen met een opdracht voor school. Zij zit ook bij Barst. Brigitte moest een rap maken.”

“We deden met mijn klas en groep 7 van de Sint Plechelmusschool dit jaar mee aan Lang Leve de Muziek Show. Ik speelde piano en de rest van de klas zong. (zie kader links) Het is leuk mijn hobby met andere kinderen te delen.”

Minister-president Rutte belooft: ik zal meer investeren!

Drukke agenda

“Mijn vader houdt mijn agenda bij. Eigenlijk is hij een beetje mijn persoonlijk assistent! Ik heb elke week wel ergens een optreden of een fotoshoot. Ik ben nu vooral druk met het instuderen van het eerste pianoconcert van Grieg. Dat is lekker virtuoos, daardoor doet het me een beetje aan Liszt denken, mijn favoriete componist. Het concert bouwt op van rustig naar steeds spannender. Het heeft iets mystieks, en daar houd ik wel van. Ik mag het gaan spelen samen met het Twents Jeugdsymfonieorkest.”

Lang Leve de Muziek Show is een initiatief van de Stichting Méér Muziek in de Klas. Een samenwerking met verschillende partners, waaronder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Fonds voor Cultuurparticipatie en het Landelijk Kennisinstituut voor Cultuureducatie en amateurkunst. Kijk voor meer informatie op www.meermuziekindeklas.nl.

Het Bestuurlijk Kader: 8 belangrijke stappen!

1. Van landelijk naar Overijssels

Rijk, provincies, gemeenten en schoolbesturen committeren zich op 16 december 2013 officieel aan goed cultuuronderwijs voor alle kinderen. De minister en staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de PO-raad, wethouders en gedeputeerden voor cultuur en onderwijs ondertekenen een Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs (BKCO).

De ondertekenaars maken concrete afspraken voor de komende tien jaar. Voorbeelden van afspraken zijn:

- OCW, provincies, gemeenten en PO-raad stimuleren lokale overeenkomsten Cultuur en Onderwijs
- De Onderwijsinspectie stelt een rapportage (2015) op over cultuuronderwijs in het primaire onderwijs
- De PO-raad en OCW stimuleren de professionele ontwikkeling van leraren
- OCW monitort de ontwikkelingen van het cultuuronderwijs
- Het Landelijk Kennisinstituut voor Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en het Fonds voor Cultuurparticipatie ondersteunen de uitvoering van het Bestuurlijk Kader.

2. Overijssel verkent...

De provincie Overijssel polst al langer bij gemeenten en het onderwijs of er draagvlak is om een Overijssels Bestuurlijk Kader vast te stellen waarin we ons voor langere tijd committeren aan cultuuronderwijs. We ontvangen daarop enthousiaste reacties. Voor ons het signaal om dit verder uit te rollen, met als ambitie om begin 2019 met alle betrokken partners een Overijssels Kader Cultuur en Onderwijs te tekenen.

3. Ambassadeurs spreken zich uit

In de zomer van 2018 vormt de provincie Overijssel een Comité van Aanbeveling. Deze ambassadeurs ondersteunen de provincie in haar ambitie om te komen tot een Bestuurlijk Kader. Leden zijn:

- Prof. Erik Scherder, hoogleraar Neuropsychologie
- Coby Zandbergen, voorzitter College van Bestuur CIBAP, vakschool voor verbeelding
- Jan Uitslag, wethouder Dalfsen
- Rudy Meulenbroek, algemeen directeur Openbaar Onderwijs Kampen
- Sybil Heijnen, beeldend kunstenaar uit Almelo.

Algemene ambassadeur is Evander Eijsink, het 10-jarig pianotalent uit Hengelo, dat internationaal aan de weg timmert.

4. Samen voorbereiden

Op 8 oktober 2018 vindt een ambtelijke bijeenkomst plaats op het provinciehuis in Zwolle. Hiervoor zijn uitgenodigd: schooldirecteuren, ambtenaren cultuur en onderwijs, ICC'ers, combinatiefunctionarissen en aansprekende voorlopers in Overijssel. De provincie en leden van het Comité van Aanbeveling geven toelichting en inspiratie in de hoop/verwachting dat de boodschap wordt doorgegeven aan de eigen bestuurders. We faciliteren de genodigden met een inspiratiemagazine en enkele vlogs voor interne verspreiding.

5. Spijkers met koppen...

Op 1 november 2018 volgt een bestuurlijke bijeenkomst in het Kulturhus in Holten. Voor deze bijeenkomst zijn directeuren van overkoepelende onderwijsorganisaties, schooldirecteuren en wethouders uitgenodigd. Zij zijn door hun medewerkers reeds voorbereid op het Bestuurlijk Kader en in deze bijeenkomst gaan we de afspraken met elkaar verder vormgeven.

6. Het eerste ontwerp

In november en december 2018 stelt de provincie Overijssel de inhoud van het Bestuurlijk Kader op voor de komende acht jaar. Via een inzageronde krijgen schoolkoepeldirecteuren en wethouders de mogelijkheid hierop nog laatste wijzigingen te doen.

7. De mijlpaal

In het eerste kwartaal van 2019 volgt een feestelijke ondertekening. De ambitie - is om te beginnen - dat minimaal 15 gemeenten en 30 basisschoolkoepels dit Bestuurlijk Kader ondertekenen.

8. Lokaal samen verder

2019 en verder... Schoolbesturen, lokale scholen, culturele instellingen, gemeenten en bedrijven sluiten lokale overeenkomsten waarin zij samen cultuuronderwijs ontwikkelen en aanbieden. Rijnbrink zal de lokale uitvoering ondersteunen met kennis en expertise. We werken aan uitbreiding van het draagvlak door steeds verder uit te breiden door de lokale convenanten te stimuleren, goede voorbeelden te delen, kennis te verspreiden en samenwerking te stimuleren.

“Creativiteit is
een mosterdzaadje
dat je moet voeden”

Het begint allemaal bij stabiel cultuuronderwijs

“Nuchterheid in de kunstwereld!”

“De kunstenaar is nog te vaak die vreemde snuiter die we erbij roepen als we iets nieuws en fris willen toevoegen aan onze plannen. Ik zou graag toe willen naar een soort nuchterheid: kunst, cultuur en creativiteit als een vanzelfsprekendheid in onze samenleving. Van belang voor ieders welbevinden. Dus laten we het uit dat exclusieve hoekje halen! Daarbij kan het Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs ons goed van pas komen.”

“Creativiteit is een mosterdzaadje dat je moet voeden”, meent Coby Zandbergen, voorzitter College van Bestuur Cibap en ambassadeur van het Bestuurlijk Kader. “De ‘Groten der aarde’ geven vrijwel altijd aan dat zij al vroeg geprikkeld werden, leerden nieuwsgierig te zijn en zaken in perspectief te plaatsen. Kunst is daarbij de voorloper gebleken. Een feilloze indicator van de tijd en de toekomst! Cultuur is de motor én de benzine waarop een economie, een samenleving verder komt. Wij zouden onze kinderen al van jongs af aan de waarde van schoonheid moeten leren ervaren. En dat je van schoonheid ook je beroep kunt maken. We staan bekend om Dutch Design. De ontwerpers van Renault en BWM zijn Nederlanders! We zijn dan maar een klein speldenprikje op de werelddol, op design gebied brengen we veel voort! Dat begint allemaal bij stabiel cultuuronderwijs. Continuïteit.”

Zelfbewuste keuzes

“Iedereen heeft creativiteit in zich. Bij het Cibap merken we: studenten die geconfronteerd zijn met kunstonderwijs hebben echt een voorsprong. Ze zijn er niet alleen mee geconfronteerd, maar kunnen daardoor ook heel goed bepalen: past dit bij mij? Want echte interesse in iets en er in uitblinken is natuurlijk weer een stap verder. Kwalitatief goed kunstonderwijs in het primaire onderwijs, maakt jonge studenten zelfbewuster in hun keuzes.”

Sportief voorbeeld

“Een versterkte samenwerking zoals het Bestuurlijk Kader ambieert, kost tijd. Vraagt ook om investeringen. Maar daarbij moeten eventuele subsidies niet als een molensteen om de nek gaan werken. Zo’n langdurig commitment komt in de sportwereld al vaker voor. Daar kunnen we van leren. Sport doet dat echt goed. Als je ziet wat er bijvoorbeeld in topvoetbal wordt geïnvesteerd, dat -laten we eerlijk zijn- één voorstelling per week verzorgt en dat dan afzet tegen de investeringen in de kunst, in de theatersector. Dat is volkomen uit balans. Sport heeft zich door samen te werken veel beter op de kaart gezet. Goed voorbeeld doet volgen, zou ik zeggen!”

Coby Zandbergen is voorzitter College van Bestuur bij Cibap, Vakschool voor Verbeelding. Daarnaast is ze voorzitter van de Creative Board, vice voorzitter van het Academiehuis Grote Kerk

Zwolle en lid Raad van Toezicht van de Zwolse Theaters. Recent is Coby benoemd tot eerste vrouwelijke Kamerheer van de Koning. Zij is de ogen en oren van de Koning in Overijssel en helpt de Koning bij voorbereiding van staatsbezoeken aan de provincie.

“Bestuurlijk Kader opent deuren, maar daarna moet je lokaal ‘gewoon gaan’!”

Toekomstblik: Begin 2019 zet u uw handtekening onder het Bestuurlijk Kader Kunst en Cultuuronderwijs, net als alle andere wethouders en school(koepel)directeuren. We proosten op het feit dat we met elkaar zeggen: dit vinden we belangrijk! Maar hoe gaat het dan verder?

“Precies, zo’n commitment is geweldig, maar wel pas het begin”, weet Barbara Brouwer. “Daarna heb je zeer gedreven mensen nodig, die niet meer loslaten en de gemaakte afspraken ‘levend’ maken in hun lokale omgeving. Barbara zelf deed dat met een team in de gemeente Meierijstad in Noord-Brabant.

Kunstprofessional terug naar school

Anderhalf jaar zijn ze nu onderweg: de coöperatie van onderwijs, bedrijfsleven, gemeente en kunstonderwijs. Onder de naam CHV Academy, Circle of Talent, willen ze meer creatieve talenten ontdekken en hen de kans geven zich te ontwikkelen van breedtekunst, via talentklassen in de vrije tijd, naar topkunst. De kunstprofessional speelt daarin als docent en coach een cruciale rol; structureel in school, in de vrije tijd en in de vakopleiding. Bijna 3.000 kinderen in de groepen 4, 5 en 6 op 32 basisscholen in heel Meierijstad kregen vorig jaar 30 weken lang elke week kunstles van een professional. Dit schooljaar starten de kunstprofessionals in 137 groepen, 4, 5, 6 en ook 7, op 34 basisscholen en met pilots op de 3 scholen voor Voortgezet Onderwijs.

Talent teruggeven aan de maatschappij

‘Wij bouwen aan een ‘Circle of Talent’. Dat is helemaal niet nieuw, horen we regelmatig. Er zijn al veel creatieve activiteiten in het onderwijs en de vrije tijd en samenwerkingen met kunstvakopleidingen. Dat klopt, maar we zijn vergeten die aan elkaar te verbinden, de activiteiten zijn vaak in doelgroepen opgeknipt en projectmatig ingericht. We hebben belang bij meer circulair denken. De invloed van kunst en kunstonderwijs op de hele samenleving te belichten. Alle betrokken partijen daarover mee te laten denken. Samen het besef hebben: hoe kinderen zich ontwikkelen, bepaalt ook de wijze waarop die kinderen later als volwassenen weer hun passie en talent doorgeven en teruggeven aan de maatschappij.” We werken in Meierijstad bijvoorbeeld samen met onze marktplaats voor cultuureducatie; Cultuurskade. Zij zijn onder meer verantwoordelijk voor de uitvoering van de CMK-regeling en de ontwikkeling en uitvoer van een kunstmenu voor scholen in onze gemeente. Vanuit CHV Academy kunnen wij met onze kunstprofessionals aansluiten

bij de CMK-trajecten en activiteiten inhoudelijk ondersteunen. Dat is goed! Cultuureducatie werd in het verleden steeds meer een onderwijsproject, in plaats van een kunstproject. Kunstonderwijs moet weer terug naar de kunsten. De kunstprofessional terug op school. Kinderen zien dan: dit is echt een vak en het is een prachtig vak! Je hebt taal, rekenen en kunst op school!

Medewerkers van de toekomst

“In onze gemeente zijn veel bedrijven geïnteresseerd in de ‘medewerker van de toekomst’. We verwachten straks heel andere skills van medewerkers. De CEO van Jumbo (met een thuisbasis in Meierijstad), Frits van Eerd, is daarbij een belangrijk partner en ambassadeur voor ons geworden. Hij investeert in goed kunstonderwijs omdat hij straks die nieuwe talenten graag in zijn bedrijf verwelkomt, maar ook omdat creatieve inwoners een gemeenschap bruisend maken en dus een goede plek om te wonen en te werken creëren. Zulke partners leren ons ‘groot denken’. We hebben inmiddels al 12 bedrijven en een aantal particulieren die onze Circle of Talent ondersteunen.

Mensen met dezelfde droom

“Gelukkig is de gemeente Meierijstad een echte doe-gemeente. Niet te veel ‘ja maar...’, juist veel wederzijds vertrouwen. Het is een gemeente met ambitie. De gemeente denkt, ontwikkelt en investeert met ons mee; woorden én daden. Voor de lokale samenwerking is het belangrijk dat je voortdurend met elkaar in dialoog bent. Onze Circle breidt verder uit. Steeds meer mensen met dezelfde droom stappen in. Je merkt: ‘als die meedoet, dat blijf ik ook niet achter’. Zo’n Bestuurlijk Kader opent deuren, en daarna moet je lokaal de Circle in beweging zien te krijgen en dus ‘gewoon gaan’ totdat de gemeenschap het van echt binnen voelt: dit is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid!

Barbara Brouwer is directeur centrum voor kunstonderwijs Phoenix Cultuur en CHV Academy Meierijstad.
Phoenixcultuur.nl
Chvacademy.nl

Betoverende klanken van de mondharmonica over het schoolplein

“Wat een eer om door de provincie Overijssel te worden gevraagd mee te denken in het uitrollen van het Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs Overijssel. Zo kan ik zorgen dat mijn dromen over beter kunstonderwijs ook provinciebreed in de praktijk kunnen worden gebracht! Ik ben niet bang hardop te dromen, maar schuw de zakelijkheid ook niet. Ik maak de dingen die ik zeg namelijk meestal waar. De vorige keer is het gelukt, dus waarom zou het deze keer niet lukken, denk ik dan!”

“Iedereen heeft recht heeft op muziekles. Muziek doet zoveel! Het geeft plezier, het ontspant, het ontroert en het draagt bij aan je persoonlijke en creatieve ontwikkeling. In 2013 ging ik langs alle twaalf basisscholen in Losser met een van mijn dromen: muziekonderwijs weer structureel binnen het primaire onderwijs te krijgen. Ik pleitte voor een leerlijn waarbij in de onderbouw de zaadjes worden gepland waar in de midden-

en bovenbouw van wordt geplukt. Ik zag het helemaal voor me: de kinderen moesten in de loop der jaren de muzikale bagage opdoen om in groep 8 in staat te zijn om de eindmusical helemaal zelf te bedenken en te maken en uit te voeren, inclusief zingen en een bandje van leerlingen. Tijdens een van de inspirerende gesprekken met een vakleerkracht kwam de mondharmonica naar boven als goed middel om het notenschrift te leren lezen.

De Stadkamer breekt schotten af en integreert creatieve processen op Zwolse basisscholen

De Stadkamer in Zwolle werkt elke dag aan beter cultuuronderwijs op Zwolse scholen. Jolanda Versluis, Adviseur Cultuureducatie bij de Stadkamer: “Gemeente Zwolle heeft ons sinds de oprichting in 2015 echt ondersteund en omarmd. Zij vertrouwen op onze expertise en betrekken ons bij belangrijke beslissingen en gesprekken over cultuureducatie. Daardoor kunnen wij, samen met het Zwolse onderwijs, werkelijk bouwen aan een vernieuwend en duurzaam cultuurbeleid.”

“Het onderwijs is behoorlijk in ontwikkeling de afgelopen jaren. Het inzicht dat onderzoekend leren en vakoverstijgend werken leerlingen veel meer uitdaagt om kritisch en creatief te leren denken, begint gelukkig echt in te dalen. Je ziet steeds meer dat schotjes tussen beleidsterreinen en schoolvakken worden afgebroken en de verbinding wordt aangegaan. Cultuureducatie past perfect in deze ontwikkeling. Door een creatief proces te integreren in de basisvakken is zoveel winst te behalen! Van springend in hoepels leren rekenen tot het vergroten van de woordenschat op muziek; kunstvakken passen naadloos in het curriculum en hebben een enorm positief effect op de ontwikkeling en het leren van kinderen!”

Terug in het museum

“We moeten er wel voor waken dat kunst op scholen niet alleen een middel wordt om in te zetten bij andere vakken. Kunst mag ook een doel op zich blijven. Dit is dan ook het doel van het nieuwe cultuurproject ‘Meemaken op locatie’. We brengen leerlingen daarbij weer in contact met de grote kunstwereld en zetten de kunst centraal door ze mee te nemen naar musea, theaters en de schouwburg. Dit doen we vanuit de overtuiging dat kunst als middel beter werkt als kinderen weten waar het vandaan komt. Het is prachtig en inspirerend om een kunstenaar of professional aan het werk te zien. De eerste lessen worden nu ontwikkeld en begin 2019 moet de leerlijn klaar zijn om op basisscholen in Zwolle te integreren.”

Tijdens mijn rondgang langs de scholen stuitte ik op veel sceptische reacties en zorgen over de financiële mogelijkheden van zo’n project.”

Op zoek naar financiële steun

“We zijn nu vijf jaar verder, en op elf scholen hoor en zie je dagelijkse het effect dat de muzieklessen hebben binnen de school en op de leerling. Dit project werd de afgelopen jaren bekostigd vanuit verschillende lokale en landelijke subsidies, maar vanaf volgend jaar vallen er daar een aantal van weg. We zijn nu met de basisscholen in gesprek om te bepalen hoe we de financiën met z’n allen kunnen opvangen om de leerlijn te borgen. Daarnaast kijken we naar wat andere partijen in zouden kunnen brengen. Gelukkig wil iedereen zich daar hard voor maken, ook diegenen die in 2013 sceptisch waren! Daaraan kan je goed zien dat veel mensen behoefte hebben aan een concreet resultaat, voor ze overtuigd zijn van het belang van cultuuronderwijs.”

De waarde van kunst(educatie)

“Kunst is een vak. In een wereld waarvan we nog niet weten wat de beroepen van morgen zullen zijn, hebben we een grote behoefte aan creativiteit en creatieve mensen. Vakdocenten en kunstenaars zijn daarbij van essentieel belang voor de kwaliteit en continuïteit van de kunst en het kunstonderwijs. Onder druk van de bezuinigingen zijn we de afgelopen jaren de kunsten steeds meer gaan afromen. Dat kan je ook zien aan het kunstonderwijs. Kunst werd steeds meer als middel ingezet voor andere vakken toen subsidies gekort dreigden te worden. Kreten als ‘muziek maakt slim’ vlogen je in die tijd om de oren om het belang van muziek aan te tonen! De huidige minister van onderwijs, cultuur & wetenschap Ingrid van Engelshoven zei afgelopen juni dat ze zich hard gaat maken voor een eerlijk loon voor kunstenaars. Halleluja, denk ik dan! Kunst is niet alleen een middel, maar ook een vak dat in essentie zin heeft en er moet zijn!”

Martine Haitjema-Bauhuis, flutiste en coördinator van stichting voor muziek- en dansonderwijs
Fundament Muziek en Dans in Losser zet zich met hart en ziel in voor beter kunst- en cultuuronderwijs op de basisschool.

Unplugged creatief programmeren

Bij de term 'coderen' denk je al snel aan een whizzkid die de hele dag onnavolgbare dingen achter een computer doet. De leerlijn 'Creatief Coderen' van Roombeek Cultuurpark in Enschede bewijst dat dit beeld helemaal niet hoeft te kloppen. "Basisschoolleerlingen kruipen bij onze leerlijn niet alleen achter een computer om de basisbeginselen van het programmeren te leren, ze leren programmeertalen ook kennen aan de hand van unplugged opdrachten zonder computer", vertelt Doremiek Lamain, die als medewerker cultuureducatie bij Tetem (onderdeel van Roombeek Cultuurpark) sinds het begin van de leerlijn in 2016 betrokken is geweest bij de ontwikkeling.

"Weten wat programmeren is, heeft veel voordelen. Overal om ons heen wordt alles geprogrammeerd: van je wasmachine tot je smartphone, van tablets tot zelfrijdende auto's.

Het is voor hun toekomst heel belangrijk dat kinderen zich ervan bewust worden dat al die apparaten en machines niet 'uit zichzelf' werken, maar aan de hand van codes. De kinderen ervaren dat een code een middel is om zelf iets met je computer te maken. Als ze eenmaal inzicht hebben in programma's en programmeertalen, mogen ze zelf aan de slag om een kunstwerk te programmeren."

"Programmeren is echt een 21st Century Skill; als programmeur kan je straks overal aan de slag. Bij deze leerlijn worden nog veel meer belangrijke 21ste-eeuwse vaardigheden aangesproken, zoals samenwerking, communiceren, mediawijsheid, informatievaardigheden, computational thinking, problemen oplossen én creatief denken. Kinderen worden daarbij uitgedaagd om verbanden te zien tussen digitale middelen en het dagelijks leven."

Voorbeeld Hagelslagrobot

"Kinderen mogen bij de opdracht 'Hagelslagrobot' een programma schrijven voor een robot die geprogrammeerd moet worden om een boterham met hagelslag te smeren. De leerkracht speelt de robot en volgt letterlijk de opgeschreven pseudocode van de kinderen. Dat levert uiteraard vaak leuke taferelen op in de klas!"

Hoe willen we ons als samenleving ontwikkelen?

Cultuureducatie als wezenlijk onderdeel van de opvoeding!

"Het begrip cultuureducatie moeten we niet ophangen aan een muziekinstrument of een danspartijtje. Het is zoveel meer, namelijk een volwaardige visie over hoe we ons als samenleving willen ontwikkelen. Daarom moeten we breder samenwerken. Daarom is een Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs een goed idee!"

Rudi Meulenbroek is directeur-bestuurder van Stichting OOK (Openbaar Onderwijs Kampen) en enthousiast lid van het Comité van Aanbeveling rondom het Bestuurlijk Kader. "We zullen aan de culturele opvoeding in Overijssel écht nog wat moeten doen! Het is nu te gefragmenteerd. De ene keer is de gemeente verantwoordelijk, de andere keer de school. Dan staat er weer een aardige juffrouw op met een goed idee..."

We moeten ons goed realiseren dat cultuur een wezenlijk onderdeel van de opvoeding is. En dat we het voor lange tijd moeten waarborgen."

"Cultuur omvat namelijk alles wat we doen, hoe we denken, wie we zijn. Het bepaalt hoe we met elkaar de samenleving inrichten en beleven. Dat laat zich niet vangen in het kennisnemen van een muzieklus of een theaterstuk. De visie op cultuureducatie moet integraal door alle partijen heenlopen. En vanuit het hart worden gevoeld. Met een Bestuurlijk Kader kunnen we zo'n grote visie beter vormgeven. Gezamenlijk beleid opstellen dat niet door de waan van de dag wordt aangepast. Uit eigen ervaring kan ik zeggen: als school kun je het niet alleen! Als we er echt iets van willen maken, moeten we durven kiezen voor die brede samenwerking!"

Foto: Quintus Kampen

Talent voor muziek is net zo waardevol als talent voor wiskunde!

Terugkijkend op haar eigen ervaringen met creatieve vakken op school, concludeert Sibyl Heijnen “dat het dus helemaal niet zo vanzelfsprekend is dat ik kunstenares ben geworden”. En nog wel een met internationale allure. “Toen mijn werk later bekend was, meldde mijn tekenleraar van weleer zelfs heel eerlijk: “Ik heb nooit vermoed dat zij talent had.”

“Op de lagere school hadden we wel muzikles of handvaardigheid, maar ik herinner me daar weinig van. Heel inspirerend was dat dus niet. Later op het VWO deed ik de bèta-kant. Scheikunde en natuurkunde, daar kwam je verder mee. Het was en is nog steeds wel een beetje een vastgeroest idee: als je de bèta-vakken aankunt, dan ga je niet voor andere opties. Wilde je daarna als vervolgstudie een artistieke studie volgen dan hoorde je vaak: ‘wat jammer nou toch!’. Achteraf voelde ik me helemaal niet zo goed voorbereid. Gelukkig was ik eigenwijs en ten diepste intrinsiek gemotiveerd. Dat blijkt wel uit het feit dat ik als jong meisje als door weer en wind naar de

knutselclub ging, acht kilometer verderop. Toch... als kinderen op school niet in aanraking komen met kunst, dan is talentontwikkeling ook een stuk minder vanzelfsprekend. Talent in creatieve vakken zou meer moeten worden gewaardeerd. Talent in muziek is net zo waardevol als talent in wiskunde.”

Verschillen zijn interessant, niet bedreigend

“Ik gun het jongeren dat ze zich al vroeg leren uitdrukken in een andere ‘taal’. Dat is voor mij de kern van kunstonderwijs: jezelf leren uitdrukken in welke vorm dan ook. Muzikles, toneelspel, schrijven,

fotograferen, het is geen luxe. Ik ben ervan overtuigd dat als we ons creatief leren uitdrukken, dat we onze samenleving naar een ander niveau brengen. Een samenleving die veel beter met elkaar samenwerkt. Waar de verschillen interessant zijn en niet als bedreigend worden ervaren. Een ruime blik. Nieuwsgierigheid. Dat begint voor mij allemaal met cultuureducatie.”

Cultuuronderwijs geeft ons gevoeligheid

“Daarom is het zo goed dat we ons in Overijssel sterk maken voor inspirerende leerkrachten, inspirerende

Sibyl Heijnen is een beeldend kunstenaar. Haar thuisbasis is gevestigd in Almelo. Maar Sibyl gaat ver over de Almelse stadsgrenzen. Ze exposeert over de hele wereld in meer dan 20 landen, een solo expositie in

het National Museum of Modern Art in Kyoto, Japan. Ook het beroemde Metropolitan Museum of Art in New York bezit een van haar creaties. Van oorsprong werkte Sibyl met textiel. Later is ze bekend geworden om de manier waarop zij de eigenschappen van diverse materialen verandert. In haar werk experimenteert ze met veel verschillende materialen zoals dierenhuiden, kunstgras, diverse (edel-) metalen, textiel en rubber. Hoewel ze ook kleinere werken en sieraden maakt, is Heijnen het meest bekend om haar grote installaties.

“Scholen moeten kunnen bouwen aan hun eigen visie op cultuureducatie!”

“Een Bestuurlijk Kader waarin gemeenten zich voor langere tijd committeren aan cultuuronderwijs waarborgt de continuïteit van al ingezette ontwikkelingen.” Wethouder Jan Uitslag van de gemeente Dalfsen ziet het belang: “In tijden van bezuinigingen wordt vaak als eerste naar cultuur gekeken. En dat terwijl cultuur naast gewoon heel erg leuk, ook zo belangrijk is voor de ontwikkeling van ons brein.”

“In de gemeente Dalfsen zien we dat cultuureducatie de afgelopen jaren een belangrijke ontwikkeling heeft doorgemaakt. In plaats van aanbodgerichte cultuureducatie zijn we samen met de scholen veel meer vraaggericht gaan werken. Het is onze ambitie dat schoolbestuurders samen met de interne cultuur coördinatoren (ICC'er) zelf een visie ontwikkelen voor cultuureducatie passend bij de visie van de school. Scholen hebben dus zelf de beschikking gekregen over het cultuurbudget €14,- per leerling, waardoor er keuze- en beleidsvrijheid is.”

Iedere school kiest eigen aanpak

Alle basisscholen hebben in 2017 een eigen cultuureducatieplan opgesteld, waarin de school haar visie op cultuureducatie beschrijft, een toelichting geeft op de huidige stand van zaken en beschrijft welke ontwikkelingen de school de komende vier jaar wil gaan inzetten. “De plannen laten zien dat scholen eigen keuzes maken en heel gericht kiezen voor de inzet van bepaalde kunst disciplines. Daarnaast hebben

wij een brede subsidieregeling ‘Innovatiebudget kunst- en cultuur’ opengesteld. Zo is het mogelijk om net dat beetje extra te doen, passend bij de ontwikkelplannen voor de school. De Heilig Hartschool wilde bijvoorbeeld graag een beknopte leerlijn theater opzetten. Binnen het Innovatiebudget kwam vervolgens een aanvraag van de jeugdtheaterschool Dalfsen in samenwerking met de Heilig Hartschool voor het zelfstandig opleiden van leerkrachten om theaterlessen te geven in de klas. Dat vind ik geweldig!”

Meer kennisdeling en samenhang

“Er zou nog meer kunnen gebeuren op het gebied van kennisdeling tussen de verschillende kernen. Elke kern heeft een eigen culturele commissie, maar overkoepelend is er weinig overleg. Daarnaast kan cultuureducatie in de toekomst nog veel meer ingezet worden in samenhang met andere vakken en domeinen. Hierdoor wordt de nieuwsgierigheid, verbeeldingskracht en creativiteit van leerlingen geprikkeld. Een mooi voorbeeld

is het cultuureducatieproject dat ook vanuit het Innovatiebudget door landgoed Rechteren en de Kunstkeuken is georganiseerd. Kunst wordt in dit project nadrukkelijk geïntegreerd met geschiedenis. De leerlingen van de bovenbouw gaan naar het kasteel, krijgen daar een indruk van de geschiedenis van het huis en landgoed, en brengen daarna de opgedane kennis op een creatieve wijze tot uiting. Die integratie van vakken zou niet alleen binnen het primair onderwijs, maar juist ook binnen het voortgezet onderwijs centraal moeten staan.”

Cultuur voor kids én voor ouderen

“In de toekomst willen we in de gemeente Dalfsen naast sport voor kids ook cultuur voor kids organiseren. Cultuureducatie vormt voor jong en oud een verbindende schakel om mee te kunnen doen in deze samenleving. Naast aandacht voor hele jonge kinderen moet er daarom ook blijvend aandacht zijn voor ouderen, bijvoorbeeld door het inzetten van projecten om dementie tegen te gaan.”

Waarom een Bestuurlijk Kader?

“Een Bestuurlijk Kader maakt dat scholen kunnen blijven bouwen aan hun visie op cultuureducatie en

kunnen investeren in het opleiden en behouden van ICC'ers. De ICC'er is mijns inziens de spil voor goed cultuuronderwijs op de school en houdt andere docenten enthousiast voor cultuur en creativiteit in de klas. Daarnaast is de ICC'er de verbindende schakel tussen de school en de culturele omgeving. Zoveel mogelijk vaste ICC'ers binnen de school is daarom een belangrijke randvoorwaarde om continuïteit van cultuureducatie te waarborgen.”

Klassespel: duurzame dramaleerlijn om direct mee aan de slag te gaan

Erik-Jan Post is als directeur van Het Theaterschip in Deventer één van de aanbieders voor cultuureducatie. Samen met zijn collega's ontwikkelde hij in 2014 'Klassespel', een digitale dramaleerlijn voor alle groepen van de basisschool.

"We hebben een databank met oefeningen ontwikkeld die via het digiboard in de klas kunnen worden gepresenteerd. De docent kan lessen los of in een reeks aanbieden. Ook kunnen onze lessen makkelijk worden geïntegreerd bij de lessen van andere vakken of als energizer worden ingezet. Zo kunnen docenten de dramalessen nog vaker gebruiken, waardoor het echt onderdeel wordt van het vocabulaire en het instrumentarium op de basisschool."

Met Klassespel krijgen leerlingen in de loop van de basisschool voldoende bagage om in groep 8 zelfstandig een eindvoorstelling te kunnen maken. Deze insteek geeft de leerlijn een duurzaam karakter, wat goed past in de huidige tijd."

Toekomstplannen

"Aankomend schooljaar gaan we Klassespel introduceren op de achtste basisschool. Ook gaan we op een aantal scholen opfriscursussen geven, zodat docenten met nieuwe energie met de dramalessen aan de slag kunnen. Daarnaast zijn we op dit moment samen met Introdans een soortgelijke leerlijn aan het ontwikkelen op het gebied van dans. Vanaf juni 2019 zal deze leerlijn beschikbaar zijn voor scholen in Overijssel."

'Doe je dans'

Danslessen zijn sinds vijf jaar een vast onderdeel van het curriculum op vier scholen in Denekamp, Almelo en Oldenzaal. De swingende leerlijn 'Doe je dans – Let's present' brengt zowel leerlingen als docenten structureel in beweging. "Dans spreekt niet alleen de sportiviteit en muzikaliteit aan, maar raakt aan veel meer in de ontwikkeling van het kind. Denk aan concentratie, onderling respect, samenwerken en doorzettingsvermogen", meent Erika Bijlsma-Steen, die sinds vijf jaar verantwoordelijk is voor cultuureducatie bij Kaliber Kunstenschool in de regio Twente.

"Klassen krijgen in tien lessen allerlei technieken en danssoorten aangeleerd. Zo maken ze op een speelse wijze kennis met klassieke muziek en dans. Het mooie aan zo'n doorlopende leerlijn is dat kinderen van jongs af aan gewend zijn op muziek te bewegen. De leerlijn is niet alleen nuttig voor de ontwikkeling van het kind, maar ook voor die van de leraar. Aan het begin van het coachingstraject van het docententeam zag je bij elke school wel een groepje dat het lastig vond zich over te geven. Zij vonden zichzelf niet muzikaal genoeg en ervoeren een grote drempel om op muziek te bewegen. Onze dansdocente Tessa Kortenbach is gelukkig niet alleen vakdocent, maar ook danstherapeut. Zij biedt altijd een veilig kader en zal leraren nooit forceren. Je ziet daardoor dat de meesten zich langzaam over durven te geven. Het helpt daarbij enorm dat je het als docententeam met z'n allen doet!"

"In 2019 wordt de leerlijn geïntroduceerd op de Sint Plechelmusschool in De Lutte. We zijn nu in gesprek over de behoeften op die school, en dat geeft weer een fijne boost om te kijken of 'Doe je dans' nog helemaal up-to-date is en past bij de huidige ontwikkelingen binnen het onderwijs. Een leerlijn mag namelijk niet verstarren, maar moet blijven enthousiasmeren en motiveren."

Rijnbrink Cultuureducatie Ruimte voor cultuur

Wie in Overijssel aan cultuureducatie denkt, denkt al snel aan Rijnbrink. De subsidie-regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, het jaarlijks terugkerend evenement Expeditie Cultuureducatie, de lokale en regionale ICC-cursussen: zomaar een greep uit de taken die Rijnbrink Cultuureducatie al jaren uitvoert in opdracht van provincie Overijssel en andere partners zoals het Fonds voor Cultuurparticipatie. "Van Liederholthuis tot Steenwijkerland: Rijnbrink kent het werkgebied", stelt Natascha Hanegraaf, senior adviseur Cultuureducatie. "We weten wat er op verschillende plekken speelt."

"Met elkaar werken we aan het creëren van een levendig klimaat voor cultuureducatie binnen onze provincie. Op die plekken waar het ook echt gebeurt: in scholen, aan tafel met lokale ambtenaren en culturele ondernemers, als deelnemer aan ICC-netwerken. We weten wat er nodig is om cultuureducatie een blijvende plek te geven binnen het bestaande onderwijscurriculum en ook waar het daarbij af en toe wringt. Onze aanwezigheid in zowel landelijke, provinciale als lokale gremia maakt dat we wetenschap, actualiteit en praktijk aan elkaar kunnen verbinden. Dat doen we, elke dag weer met veel plezier. Voor schooldirecteuren, ICC'ers en leraren, voor culturele instellingen, projectleiders, wethouders, ambtenaren en cultuurcoaches. Maar bovenal: voor de kinderen in Overijssel."

"Rijnbrink ondersteunt het initiatief om te komen tot een Overijssels convenant op het gebied van cultuureducatie van harte. Heldere afspraken met onderwijskoepels en gemeenten vormen de basis van ons werk. Onze rol in dit proces ligt vooral in de uitwerking van het provinciale convenant op lokaal niveau."

"In de tussentijd blijven we doen waar we goed in zijn: het stimuleren van cultuureducatie in de haarvaten van Overijssel. Wil je meer weten? Je vindt onze gegevens op www.rijnbrink.nl/cultuureducatie. Hier kun je je ook aanmelden voor onze digitale nieuwsbrief en jezelf via ons Campus programma oriënteren op cursussen en trainingen op het gebied van cultuureducatie. Schakel ons in en maak ruimte voor cultuur!"

Team Rijnbrink Cultuureducatie, vlnr Merel ten Elzen, Karin Klomp, Meriam de Kanter en Natascha Hanegraaf

Toekomst Cultuureducatie: die maken we samen!

Bestuurlijk Kader Cultuur
en Onderwijs Overijssel

Colofon

Uitgave provincie Overijssel, 2018

Redactie

Redactie Oosten
Provincie Overijssel

Ontwerp

NU reclame

Fotografie

Merel ten Elzen

Adres

Provincie Overijssel
Cultuur
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
info@overijssel.nl

Informatie

rijnbrink.nl/cultuureducatie

Dit magazine mag gedeeld worden met
vakgenoten, collega's, vrienden en bekenden.
We stellen het op prijs als u de uitgever
hierover inlicht.

